

6. Haupt Z. Pierścień z papieru / Z. Haupt. – Gładyszów : Czarne, 1999. – 295 s.
7. Kuśniewicz A. W drodze do Koryntu / A. Kuśniewicz. – Kraków : Wydawnictwo Literackie, 1977. – 276 s.
8. Kuśniewicz A. Znaki zodiaku / A. Kuśniewicz. – Warszawa : Wydawnictwo Wiedza i Życie, 1997. – 232 s.
9. Odojewski W. Wyspa ocalenia / W. Odojewski. – Warszawa : Czytelnik, 1964. – 261 s.
10. Odojewski W. Zasypie wszystko, zawieje... / W. Odojewski. – Warszawa : Czytelnik, 1990. – 463 s.

УДК 821.111

*Роман Дубровський
(м. Кременець)*

ОБРАЗ ІНШОГО У ТВОРЧОСТІ ГАЛИНИ ГОРДАСЕВИЧ

У статті висвітлено художні особливості гетерообразів у прозових творах Г. Гордасевич. Здійснено аналіз ступеня типізації та новаторства у відтворенні етнообразу Іншого.

Ключові слова: етнообраз, образ Іншого, гетерообраз, гетеродієгетичний наратив, лексичний маркер, іншування.

Дубровский Р. А. Образ Другого в творчестве Галины Гордасевич. В статье раскрыты художественные особенности гетерообразов в прозе Г. Гордасевич. Сделан анализ степени типизации и новшества в выражении этнообраза Другого.

Ключевые слова: этнообраз, образ Другого, гетерообраз, гетеродиегетический наратив, лексический маркер, создание образа Другого.

Dubrovskij R. O. The Image of Another in the Creative Work by Galyna Gordasevych. The artistic peculiarities of the geteroimages in the prosaic creative works by G. Gordasevych are traced in the article. The analysis of the measure of typisation and innovation is provided.

Key words: ethnoimage, the image of the Other, geteroimage, geterodiogetic narrative, creation of the image of Another.

Постановка наукової проблеми та її значення. Імагологія як вчення про літературні образи інших народів чи їх окремих представників, що певною мірою є типовими, відкриває широкий простір для досліджень і міжкультурної взаємодії, і цілеспрямованої чи стихійної стереотипізації образу представника іншої етносоціальної спільноти,

а також особливостей світосприймання та його художньої інтерпретації у творчості письменника. Вивченням образу Іншого займалися І. Айзеншток, М. Алексеєва, М. Бахтін, М. Беллер, М. Брацка, О. Верепок, А. Виноградов, К. Вільям, О. Вознюк, О. Волков, Г. Грабович, Р. Гром'як, Ж. Дельоз, Ж. Дерріда, Е. Левіна, Дж. Лірсен, Д. Наливайко, В. Орехов, Е. Саїд та ін.

Мета статті – з'ясування художнього втілення образу Іншого у прозі Галини Гордасевич. Це важливо, оскільки “зустріч з Іншим, його прийняття чи неприйняття, підпорядкування йому, панування над ним чи діалог з ним – спонукає до вслухання у власне Я, відкриття в ньому досі незнаного, переоцінку й оновлення, коли перебудовуються позиції, в яких «своє» перебуває відносно «іншого» та «універсального», «загальнолюдського»” [1, 353]. Поставлено такі завдання:

- 1) визначення міжкультурних впливів на авторку як творця інтегрованого образу-моделі іншого національного типу, вплетеного у тканину художнього тексту;
- 2) дослідження глибини впливу стереотипного народного та літературного образу Іншого на творчу особистість Г. Гордасевич;
- 3) вивчення впливу образу Іншого на характер розвитку наративу;
- 4) виокремлення авторського новаторства Г. Гордасевич у зображенні образу іншого народу.

Актуальність статті полягає в необхідності узагальнення і систематизації образів інших народів в українській літературі, виокремленні закономірності їх зображення і в діахронічному розрізі, і залежно від регіонально-історичних чинників, а також від життєвих обставин їх креатора.

Новизна статті полягає у тому, що вперше в українському літературознавстві здійснено аналіз прозової творчості Г. Гордасевич крізь призму імагологічного вчення.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Досвід відіграє принципову роль для творчості прозаїка, оскільки є опорою для написання художнього твору. Творення пейзажу, інтер'єру, а особливо героя, образу – це результат інтерпретації пережитих подій, вражень та емоцій, викликаних ними. Якщо ж говорити про образ Іншого, то в цьому випадку індивідуальний досвід має концептуальне значення. Зважаючи на хронологію (1935–2001 рр.) та географію життя Галини Гордасевич (Кременець –

Дубровиця – Городок – Острог – Чернігів – Одеса – Куйбишев (Самара) – Макіївка – Донецьк – Москва – Львів), їй довелося спілкуватися із поляками, росіянами, євреями, які якщо не стали прототипами героїв її творів, то принаймні справили вплив на формування узагальнених моделей поведінки та іміджу національного характеру у свідомості письменниці. Безперечно, історія її родоvodu, яку не могла не знати Г. Гордасевич, теж позначилася на її баченні образу і поляка, і росіянина. Так, за польської влади в Кременці її батька звинуватили в тому, що він – “ксьондз, який займається українізацією” тільки за те, що той розмовляв українською мовою [3, 9]. Від німців він переходив на хуторах і в глухих селах, а за радянської влади відбув вісім років на Колімі [3, 9].

Г. Гордасевич читала твори багатьох російських поетів і прозаїків. Любила вірші О. Блока. Серед польських письменників високо цінувала стиль Юзефа Крашевського. Саме це поєднання нелегкого життя та знайомства з інтелектуальними набутками інших народів і посприяло тому, що у творчості письменниці на першому місці стоїть Людина – висококультурна чи ница, чуйна чи жорстока, а вже потім – представник певної нації. Так, на тлі негативного зображення радянської влади і її служників, представників російської нації, вона загалом позитивно відгукується про росіянку дворянського походження як представницю інтелектуальної еліти, хоча дає в її портреті натяк на високомірність та гордоці:

– Коли в більшовицькій Росії вводили новий правопис, поет Олександр Блок говорив, що слово “ліс”, написане за новим правописом, втратить для нього всю поетичність.

– Откуда вам это известно... про Блока? – несподівано різко звернулася до матушки Ірини Єлизавета Петрівна [2, 45].

Однак, конструюючи цей етнообраз, письменниця на загальному позитивно-християнському тлі все ж подає картинку сприйняття Іншого так: *“Може, Матушка Ірина, окрім свого дворянського походження, була симпатична ще й тому, що розмовляла з нею, не переходячи на російську” [2, 63].*

Загалом же гетерообрази, створені Г. Гордасевич, виправдовують заувагу Григорія Касянова: *“Україна має двох безпосередніх сусідів, стосовно яких принцип негативного іншування може слугувати класичним зразком. Це Польща і Росія” [4, 18].* Так, письменниця, зображуючи Україну як заручницю у планах великих держав Росії та

Польщі, подає негативний етнообраз поляка: *“Мене вже на першій парафії як викликав до себе пан староста Вессе: давай розписку, що ти будеш із парафіянами розмовляти польською мовою. І вдома з жінкою і дітьми теж. Коли я йому зауважив, що я ж українець і православний священник, він як почервоніє, як гаркне: «Ja z bolszewikami bijem sie żeby byla Polska dla Polaków, a nie dla Ukraińców!»”* [2, 46].

Цікавою, на наш погляд, є візія Іншого як безініціативної сірої маси вбивць та на противагу їй – сильної особистості. Це художня особливість письма Гордасевич-прозаїка. Наведемо приклад: *“Хтось, хто стояв біля самих дверей, виглянув і побачив німців. Їх було не так щоб дуже багато, але всі при зброї, як належить. Стояли, щось там між собою шварготали тою своєю німецькою, і хто там знав, що в них на умі. Може, як люди виходитимуть, то вони їх почнуть по черзі стріляти? І всі лишилися на своїх місцях, ніби Господь справді почув їх молитву і Пречиста Діва покрила їх своїм покровом і не пускала сюди душогубів, а як тільки вони вийдуть звідси, то будуть здані на поталу отим нелюдам”*.

Традиційно негативний імідж на лексико-граматичному рівні Галина Гордасевич ілюструє маркерами *“душогуби”, “нелюди”, “шварготали”, “тою своєю німецькою”*. Разом із тим, письменниця й не схиляється до *“іншування Іншого”*, перетворення його на носія доброго початка. Офіцера, котрий дозволив людям врятуватися від смерті за допомогою втечі із села, що підлягало знищенню, вона описує так: *“Офіцер не звернув на нього тоді жодної уваги, начебто ніхто до нього не підходив і не звертався”* [2, 76], *“... Усі відповіді отця Леоніда він переклав німецькою мовою, хоч офіцер реагував на слова перекладача так само, як на вітання самого отця Леоніда, тобто ніяк не реагував”* [2, 77].

Та все ж сам показ нетипової ситуації свідчить про розумну вибірковість у творенні негативного образу Іншого:

– Батюшко, – сказав він зовсім тихо, – пан Гендель велів вам сказати... Він має військовий наказ знищити ваше село разом з усіма мешканцями. Але пан Гендель належить до давнього роду, його предки були військовими, але вони не воювали з мирним населенням. Пан Гендель теж не хоче мати на своїй совісті кров жінок і дітей. Він дає вам півгодини, щоб люди встигли забрати з домів щось найнеобхідніше і залишили село [2, 77].

Цікаво показує Галина Гордасевич образ українського селянства, яке завжди було чуйним до людських проблем і ніколи не схилялося до соціального іншування. Так, у повісті “Ноїв ковчег”, коли німці розстріляли циганський табір, люди прийшли запитати, де вбитих поховали. Незважаючи на небезпеку, отці Іларій та Володимир їдуть, щоб поховати циганів, повстанців [6, 96]. Отже, спочатку – християнська любов до ближнього, хто б він не був, а вже потім – поділ на “своїх” і “чужих”, “інших”. Це ще одна особливість художньої прози Галини Гордасевич.

Щодо зображення образу єврея, то Г. Гордасевич не відходить від усталеної традиції показу типових рис нації: хитрості, скупості, винахідливості. У гетеродієгетичному наративі повісті “Ноїв ковчег” устами отця Іларія вона із гумором ілюструє ці риси: *“Отець Іларій трохи подумав, потім його обличчя набрало якогось незвичайного виразу, від чого він відразу став схожий на лукавого, обережного жида”* [2, 83]. *“І враз обличчя отця Іларія, і його інтонації так передавали сумніви жидівського комісiонера, що всі присутні аж качалися зі сміху, навіть Інна не втрималася і тирхнула в долоньку”* [2, 84].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, Галина Гордасевич у своїх прозових творах створила цілу галерею образів, серед яких етнообрази інших народів займають особливе місце. Не відступаючи від народно-літературної традиції, вона все ж зробила свій самобутній крок у художньому іншуванні, що дозволяє частково заперечити слова Е. Саїда: *“Ми досі є спадкоємцями такого підходу, де людина означається за своєю нацією”* [5, 77]. Г. Гордасевич в національному питанні на перше місце вивела особистість: *“Дитино моя, нема на світі хороших і поганих націй. Є лише хороші і погані люди”* [2, 88].

Саме це поєднання типізації та диференціації у творенні етнообразів слугує найповнішій реалізації художнього задуму в прозових творах письменниці.

Література

1. Будний В. Порівняльне літературознавство : підручник / В. Будний, М. Ільницький. – К. : Вид. дім “Киево-Могилян. акад.”, 2008. – 430 с.
2. Гордасевич Г. Л. Твори / Г. Л. Гордасевич. – Л. : Каменяр, 2006 – Т. 2 : Проза / упоряд. Б. Гордасевич. – 326 с. : іл. – (“Спадщина”).
3. Гоць П. Покутна стежа Галини Гордасевич : дослідження / ред. Б. Гордасевич. – Л. : НВФ “Українські технології”, 2007. – 24 с. ; іл.

4. Касьянов Г. Национализация истории та образ іншого: Україна і посткомуністичний простір / Георгій Касьянов // Образ Іншого в сусідніх історіях: міфи, стереотипи, наукові інтерпретації : матеріали міжнар. наук. конф., 15–16 груд. 2005 р. – К. – 2005.
5. Саїд Е. В. Культура й імперіалізм / Е. В. Саїд . – К. : Критика, 2007. – 608 с.
6. Чернихівська В. Галина Гордасевич: життя і творчість : монографія / Валентина Чернихівська, Гаврило Чернихівський. – Кременець ; Т., 2010. – 220 с., іл.

УДК 821.161.1+378

Марія Жигалова
(м. Брест)

ИМАГОЛОГИЧЕСКИЕ ВАРИАНТЫ В АНАЛИЗЕ КАРТИНЫ МИРА В ХУДОЖЕСТВЕННОМ ПРОИЗВЕДЕНИИ (НА ПРИМЕРЕ ТВОРЧЕСТВА М. ЦВЕТАЕВОЙ)

В статье предлагаются имагологические варианты картины мира, отражённой в художественном произведении, и методика её осмысления читателем. На примере анализа стихотворения М. Цветаевой “Германии” показаны возможности передачи поэтом литературных образов при формировании читателем картины мира с использованием иноязычных элементов (фрагментов немецкой, русской культур) в художественных произведениях. Даются вопросы и задания, раскрывающие поэтапное изучение лирического произведения: от чтения и наблюдения до творческого постижения. Предлагаются задания по анализу произведения с использованием видео- и звукоряда, различного рода комментариев, связанных с постижением теории литературы, осмыслением полиэтнического мира произведения.

Ключевые слова: полиэтнический мир, имагология, лингвокультурология, языковой синтез, межкультурная система, макрочтение, микрочтение, культурологический элемент, картина мира.

Жигалова М. П. Імагологічні варіанти в аналізі картини світу в художньому творі (на прикладі творчості М. Цветаєвої). Запропоновано імагологічні варіанти картини світу, відображеної в художньому творі, і методика її осмислення читачем. На прикладі аналізу вірша М. Цветаєвої “Германии” розкрито можливості передачі поетом літературних образів під час формування читачем картини світу з використанням іншомовних елементів (фрагментів німецької, російської культур) у художніх творах. Уміщено питання та завдання, які розкривають поетапне вивчення ліричного твору: від читання і спостереження до творчого осягнення. Запропоновано завдання, які стосуються аналізу твору з використанням відео- та звукоряду, різних коментарів,